

ОКСАНА ЛЯТУРИНСЬКА В КОЛІ ДІЯЧІВ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАРУБІЖЖЯ

В статті розглядається творчість маловідомої української письменниці Оксани Лятуринської, яка займає визначне місце серед поетів празької школи

Оксані Лятуринській належить одне з провідних місць серед діячів культури українського зарубіжжя і, особливо, в колі поетів-емігрантів, які об'єдналися в так званій "празькій поетичній школі". Її творче зростання відбувалось поряд з відомими тепер на Україні поетами Є. Маланюком, Ю. Дараганом, О. Стефановичем, Л. Мосендзом, О. Ольжичем, О. Телігою, Н. Лівичкою-Холодною та ін. Опинившись волею обставин поза Батьківщиною, вони мріяли про відродження держави, про розвиток національної культури, рідної мови, про діяльність на благо Вітчизни, кордони якої для них були закриті. Їхня енергія кликала до дії, до творчості у сфері духовній, бо визвольні змагання уже закінчились, а висновки з уроків минулого були невтішними. Результатом осмислення цих уроків, як і результатом творчості, стали твори Є. Маланюка, Ю. Липи, Л. Мосендза, О. Лятуринської, О. Ольжича та ін.

Через багато років у збірці "Туга", де домінують мотиви минулого, біль за втраченою батьківщиною і друзями, О. Лятуринська писала:

І, як чотки, перебирай наймення:

- за воїна Миколу, за Євгена,

за Юрія, Олега... Боже мій!

Кого з них спом'януть за упокій? [1:409].

Як бачимо, до цих імен досить легко додати прізвища поетів-сучасників О. Лятуринської, і стане зрозуміло, про кого йдеться.

Серед багатьох спільних рис поезії пражан (стильова манера, історіософічність, національний зріст і національна форма, тематичне спрямування, гармонійність образів) вірші О. Лятуринської відзначаються індивідуальністю її поетичного голосу (мужність, ніжність, пісенність, пластика). Це й було підставою для друзів поетеси висловлювати свої враження і захоплення та поцінувати її поезію з різних точок зору. Сучасники О. Лятуринської залишили ряд відгуків і спогадів про її творчість і нелегке життя емігрантки. Серед них Є. Маланюк, У. Самчук, Ю. Шерех (Шевельов), В. Барка, Г. Лашенко, О. Соловей, П. Форманюк, Н. Лівичка-Холодна та ін. Ці спогади якнайкраще характеризують О. Лятуринську як поетесу, скульптора, маляра, перекладача, есеїста...

"Пригадую перше враження, як я її побачила, - пише Галина Лашенко. Миле обличчя і запит в очах - вираз, який властивий глухим. В погляді темних "вишневих" очей цікавість і наївність. Вічно жива цікавість до світу. Та життя ранило на кожному кроці - і від того гнів, який вражав деяких, переважно тих, хто мало її знав" [1:450].

Якщо говорити про багатогранний образ О. Лятуринської, що постає у спогадах її друзів, то, на нашу думку, найкраще його художньо змалював Євген Маланюк у вірші "Проца":

Аж пуца зашумить волинська

Ї на оксамит і злотоглав

В сап'янцях легких Лятуринська

Виходить годувати пав.

Ворожить про весну колишню.

Любов вицілює в слова

І випускає - сокіл - пісню

З гаптованого рукава [2:268].

Вказуючи на місце О. Лятуринської в колі поетів "празької школи", Є. Маланюк писав: "Оксана Лятуринська, поруч з О. Ольжичем - це, може, те найцінніше, що в ділянці найновішої поезії породила наша еміграція як така. Обидва вони - це вже діти еміграції, це покоління, що на еміграції виростало і формувалося. Тому чинник стилю грає в їх творчості ролю визначну, і рішальну. Нас, молодь 20-их років, еміграція зустріла, все ж, 18-25 літніми, і ми у вояцьких наплічниках принесли якісь матеріальні сліди Батьківщини, а в грудях - ковток рідного повітря. Вони ж виростали в умовах емігрантського "кесону", в стиснутій атмосфері гострого історизму" [3:5].

Продовжуючи думку про місце О. Лятуринської і її поезії в літературі, Є. Маланюк не без підстав зазначав: "... якщо б Ольга чи Ярославна писали вірші, то ті вірші й були поезіями Оксани Лятуринської. В нашій винятковій добі постать О. Лятуринської уявляється однією з найскравіших "жон руських" нашої поезії" [4:32].

Наголошуючи на стильовій досконалості збірки "Гусла", Є. Маланюк висловлював думку, що "ця досконалість, ця стильова завершеність аж наче насторожують. Справді, досконалість стилю поетки стоїть на самім краю тієї небезпеки, що зветься стилізацією. Один крок, і живе тривимірне життя її поезії може обернутися в плоску досконалість тривимірної графіки, в закам'янілий без рухмертвої краси.

Але авторка вміє вдержатись на цій строгій границі, і її поетичні емалі переливаються, пульсують і шумують вічним життям справжнього мистецтва" [4:30].

Про особливий поетичний світ О. Лятуринської широко відгукувався і її земляк-письменник У. Самчук. Він писав: "Виринала вона на обрії поезії пізніше, в 30-х роках, коли-то появилася її перша збірка перших поезій з прикметною назвою "Гусла", з якої відходить Печеніг, а виходить вже Лятуринська, де вона, переступивши межу праслов'янщини, цілковито стає зачарованою жар-птицею доби давніх русичів" [3:6]. Письменник веде мову про творче зростання О. Лятуринської, яка від перших віршів, підписаних псевдонімом Печеніг, досягла значних вершин, що проявилися у збірці "Гусла" – вихід за межі символічних засад, нові стильові прикмети, тематичне розмаїття...

Через десятиліття, підсумовуючи творчу спадщину О. Лятуринської уже після її смерті, У. Самчук знову ж таки на високих регістрах говорив про досягнення поетеси: "Її прозора, ясно сонячна позачасова поемність краси була зіткана з особистого шовку, з надміру вразливості, з гіперболічного відчуття простору, в якому, здавалось, не було меж досяжності, байдуже, як це було давно та далеко. Це була поетка зі справжньої божої ласки, призначеної лише вибранцям" [3:5].

Про творчу еволюцію О. Лятуринської, її постійні пошуки в царині поезії написано і сказано немало. Зокрема, Б. Рубчак і Б. Бойчук, відзначаючи поетичний дар поетеси, не без підстав зауважують, що "її поетичне мистецтво на перший погляд дуже невибагливе. Але насправді воно з великою уважністю мозаїчно ускладнене і визначається диво гідною вишуканістю техніки. Її поетичні мініатюри – це маленькі самобутні всесвіти, сповнені чудових несподіванок і творчих відкриттів... Контроль її творів засновується на скупості засобів, аскетизмі, лаконічності, а при тому – напруженій зосередженості: на тому, що Маланюк, пишучи про її творчість, назвав "суворою ошадністю слова" [3:5].

Високо поцінуючи збірки О. Лятуринської "Гусла" і "Княжа емаль", Василь Барка стверджує, що вони "відзначені прикметами глибини і правдивості у висловах серця – навіть коли вірші ковано під залізну суворість літопису". Наголошуючи на величч таланту О. Лятуринської, її заглибленості в історичну пам'ять народу, О. Ольжич особливо підкреслював, що творчість поетеси "органічно зв'язана з національно-народною творчістю". На цій характерній рисі творчості О. Лятуринської акцентував увагу і В. Державин, стверджуючи, що вона "засадично шукає зв'язку з напівмістичною та релігійною символікою нашої народної пісні" [3:4].

Про широке коло друзів О. Лятуринської та шанувальників її творчості, про тих, хто був поруч неї в скрутні для поетки часи, розповідає в своїх спогадах Павло Форманюк. Серед названих ним імен зустрічаємо М. Чирського, Р. Лісовського, Н. Білецьку, А. Антоновича, Ю. Русова, В. Січинського, Яра Славутича та ін. "І хоч кожний, чи кожна з них, - згадає П. Форманюк, - висловлювались про О. Лятуринську в інший спосіб і про іншу грань її характеру, але заключення було співзвучне: О. Лятуринська, у першу чергу, у них була – як взірць високої моралі нашої жінки на чужині" [5:78].

Дехто з друзів О. Лятуринської присвячував їй вірші. Зокрема, Є. Маланюк у 1949 році присвятив їй вірш "Камінь":

Поглянь на камінь: він мовчить
Мовчанням мудрости і віри.
Гремить війна, дзвенять мечі.
Шаліє кров. Вирують вири
Та він холодний і нагий –
На перехрестю.
Мчаться авта.

Минає звільна крок ноги
Минає все. Лиш він як правда
Найбезумовніша, - застиг –
З незримим виразом погорди.
І той його камінний сміх
Не бачать перехожі орди [6:153].

У 1947 році в "Антології української поезії в Канаді" видрукував вірш, присвячений О. Лятуринській, Яр Славутич:

Потужня повинь, що всевладно рине,
Тебе вітаю, сонце стопромінне,
Моеї плоті омивальний плин,
І пориває до сяйних вершин.
Тебе приймаю, корогве Яра,
Співних романів запашний вінок,
Тебе, що буйно ллєш, немов загара,
Гінкої радості п'янкий ковток
Потоку сили! Я тобі одному,
Тобі, що вирвалося з хаші хмар,
У заприсягненні молюсь ясному
І словом пристасти приношу дар
Бо тільки ти, відкинувши кирею,
Оповиваєш далі голубі,
Мій дух пашисть щасливою землею
І розпливається в тобі! [7:24].

Монастырецкий Л.С., Василюк В.И. Оксана Лятуринская в кругу культурных деятелей украинского зарубежья.

В статье анализируется творчество малоизвестной писательницы Оксаны Лятуринской, которая занимает значительное место среди поэтов "пражской" поэтической школы

Monastyretsky L.S., Vasylyuk V.I. Oksana Lyaturynska in the Circle of the Cultural Figures of the Ukrainian Diaspora.

The article analyzes the creative work, by a little-known Ukrainian writer Oksana Lyaturynska who ranks as one of the most prominent poets of the "Prague school".